

שער התפלה

ף ט' ע"ב

דע כי כל תפלה היא בעולם העשיה בסוד תפלה לענין, והיא המלכות השואלת צרכיה ומתפללת אל זעיר אפין, וסימנך ואני תפלה. וזהו הטעם שכל לשון תפלה נכתב בתורה בלשון שפיכות נפש כמ"ש ואשפוך את נפשי לפני ה', והיא בחינת מלכות דאצילות או עולם העשיה הנק' נפש.

ארז"ל כי כשהיה נפטר ר' אליעזר שאלו ממנו תלמידיו רבי למדנו ארחות חיים, וא"ל וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם מתפללים, הענין הזה הוא סוד גדול שתתקבל תפלת האדם אם יתכוין אל הכונה שרמזו בדבריו, והוא כי הנה כוונת התפלה היא להמשיך מוחין דגדלות

בזעיר אפין מצד אימא כמו שיתבאר ב"ה, וא"ל ר' אליעזר שעיקר הכוונה היא להמשיך גם כן מוחין דזעיר אפין גם מצד אבא, ושכל מגמת וכוונת האדם תהיה לבקש רחמים ולהמשיך שפע מן אבא עצמו, וז"ש דעו לפני מי אתם מתפללים, פ"י כי האימא נקראת מ"י, ואתם תתפללו אל אבא שהוא יותר לפנים מן אימא הנקראת מ"י, ולכן צריך המתפלל לזהר בזה.

ראיתי לבאר בתחלה דרושי הציצית והתפילין מפני שהם דברים ארוכים, ואח"כ אשיבה את ידי לבאר כל הפרטים מנחלת ידים ואילך.

ענין הציצית

דע כי ענין הציצית הוא בחינת אור המקיף כגודע אצלנו כי יש אור מקיף ואור פנימי. וכבר ידעת כי זעיר אפין בהיותו בתוך אימא בסוד העיבור (ב) לא היה אלא בבחינת שש קצוות בלבד תלת כלילן בתלת ולא היו אז בו לא בחינת ראש ולא זרועות אלא גוף א' פשוט בלבד. וכנגד זה הוא הציצית הקטן שאין מעמפין בו הראש ולא את הזרועות. אבל הציצית הגדול המעמף את הראש הוא בחינת אור המקיף דזעיר אפין כשהגדיל ונעשו לו י"ם גמורות ונתפשטה ראשו וזרועותיו. ולכן שיעור זה המלית הגדול של העטיפה הוא כדי לכסות ראשו ורובו כמ"ש בגמ'. והנה זה המלית אינינו מגיע רק עד החזה שהוא רובו של גוף האדם כי משם מאחורי החזה יצתה נוקביה דזעיר ואין שם בחינת מלית, וזהו הטעם שהנשים פטורות מן הציצית. וד' הציציות יוצאין ממנו ומקיפים את הנקבה אשר שם מתחת החזה, ולכן נק' ציצית לשון נקבה ולא ציץ, להורות על שהם מקיפים את הנקבה.

והנה לסיבה זו הצריכו הגאונים להתעמף עטיפת ישמעאלים ומחזרים ב' הציציות שבצד ימין אל צד השמאל באופן שיתחברו שם בצד השמאל מאחוריו כל הד' ציציות ויהיו תלויין מאחוריו בצד שמאל במקום התחלת בנין הנקבה מאחורי החזה. גם רבינו סעדיה בלשון ערבי שחיבר על הפרשיות ועשה ביאור עליהם שם בפרשת בא אל פרעה כתב ענין עטיפה זו (א). וטוב ונכון לעשות כך, ולפחות יתעמף כך כדי שיעור הליכת ארבע אמות בעת שמתעמף בציצית ואח"כ יסיר העיטוף מעל צוארו, וכך היה מנהגו של מורי ז"ל. ולכן בהיות האדם שלא בשעת התפלה בשאר היום אינינו חייב בעיטוף ציצית הגדול רק בציצית קטן די לו כי אז הזעיר אפין הוא בתוך ביתו שהיא אימא עלאה ועומד בתוכה כי שם ביתו, אמנם אחר שהגדילו שניהם זעיר ונוקביה ובא הוא לבית הכנסת שהיא הנוקבא בית בנוסא לכל, אז מתעמף במלית גדול.

(ב) תיבות "בסוד העיבור" הוסיפם הרח"ו ז"ל בין השורות. (ג) מתיבות "גם רבינו סעדיה וכו'" עד כאן הוא תוספת שהוסיף הרח"ו ז"ל בין השורות.

ארבעתם עולים בנימ' ת'. וזהו אתה אחד, ר"ל א"ח ד', כי עתה הזעיר אפין הנק' א"ח עולה עד מקום ד' הירדי"ן הנז', וזהו סוד אח"ד.

ואחר שנכנס לבית הכנסת שמעתי בשם מורי ז"ל שבכניסתו ישתחוה כנגד ההיכל ואח"כ יאמר

^{מזמור החכמה} מזמור אלהי"ם יחננו ויברכנו וכו' אשר יש בו ז' פסוקים

וכנגדם יקף ז' הקפות סביב התיבה שבאמצע בית הכנסת. וטוב הוא שיכוין לגמור פסוק א' בכל הקפה מהם ובכל הקפה מן הז' יגמור פסוק א'. ויכוין כי התיבה היא כנגד המלכות, ותכוין להמשיך אליה ז' אורות מקיפים שהם מן החסד עד המלכות, ואור המקיף של המלכות ג"כ אנו ממשיכים אליה והיא מכלל ז' המקיפים. ותכוין לכלול עצמך לקבל מן ז' אורות המקיפים האלו אתה והמלכות ביחד. וביום ראשון תכוין לפסוק ראשון שהוא אלהים יחננו וכו', ותכוין כי הוא גובר על הז' הפסוקים והוא תגבורת החסד על ששה התחתונות. וביום שני תכוין כי פסוק השני גובר על כולן. וכה תכוין עד יום הששי כי אז תכוין בפסוק הששי שהוא הגובר על כולם. ואמנם ביום שבת אין צורך להקיף רק הקפה א' בלבד והוא ספיקא אם הוא כנגד הת"ת הנק' שבת וכלם כלולות בו, או אם הוא כנגד הבינה הכוללת לכל הז', ולכן אין בשבת רק הקפה אחת. עד כאן שמעתי בשם מורי ז"ל, אבל אני ראיתי שהיה בא לבית הכנסת ולא היה מקיף שום הקפה, ואיפשר כי בשביל שלא היה בא מן העשרה ראשונים לפי שהיה מתאחר לבא כנ"ל ולכן לא היה מקיף מפני הרואים שנראה כיוהרא כנלע"ד. ואמנם מה שאני שמעתי ממורי ז"ל הוא שיכוין כי בית הכנסת הוא בחינת שם ההוי"ה דמילוי היהי"ן העולה בגימטריא ב"ן שהוא בית כנוסיא לג' השמות העליונים ממנו שהם ע"ב ס"ג מ"ה. ושם ב"ן הזה הוא במלכות ויש בה עשר ספירות, ואם תמנה עשר הווי"ת דהיהי"ן של ב"ן יהיו בגימטריא כמנין כנס"ת עם העשר כוללים שלהם.

ראיתי למורי ז"ל נזהר בתכלית הזהירות שלא לדבר כלל בבית הכנסת אף שלא בשעת התפלה וכמעט שאפי' בדברי מוסר ותוכחת ותשובה לא היה רוצה לדבר כדי שלא ימשך מזה אל איזי דיבור של חול.

גם (לג) כל הזמירות והקרבנות והק"ש היה נוהג מורי ז"ל לאומרן מתוך סידור תפלות שבידו, אבל בתפלת העמידה דלחש היה עוצם עיניו ואומרה על פה, גם בחזרת התפלה היה עוצם עיניו ושומע ומתכוין לדברי הש"ץ.

גם ראיתי נזהר מלרוק בבית הכנסת כלל, ואם נזדמן לו רוק היה מבליעו במליתו או בולעו בגרונו.

פרטים אחרים בדקדוקי התפלה (לד)

הזהירני מורי ז"ל מאד שלא אכניס האצבע לתוך האזנים כדי לנקות הוזהמא שבהם בתוך התפלה כלל מהתחלת הברכות עד גמר עלינו לשבח, ואם עשה צריך נטילת ידים.

גם מעולם לא התפלל תפלתו בקול רם אפי' סדר התפלה של מיושב כגון הזמירות וכיוצא בהם להורות הכנעה ואימה ויראה לפני השי"ת. ואמנם ביום שבת היה מרים ומגביה קולו בנעימה בתפלה דמיושב יותר מעט ממה שהיה עושה בחול ואף זה לא היה עושה אלא מפני כבוד השבת.

אסור לאדם להתפלל תפלתו בעצבון, ואם עושה כך אין נפשו יכולה לקבל האור העליון הנמשך עליו בעת התפלה, אמנם בעת שמתודה הוידוי ומפרט חטאיו אז טוב להתעצב בלבד אבל בשאר התפלה נמשך לו נזק נפלא גדול ע"י עצבותו. אבל צריך להראות לפניו ית' הכנעה גדולה באימה ויראה, אמנם תהיה בשמחה יתירה וגדולה ככל האיפשר כדמיון העבד המשמש את רבו בשמחה יתירה ואם משמשו בעצבות עבודתו נמאסת לפניו. וכמעט שעיקר המעלה והשלימות והשגת רוח הקדש תלויה בדבר זה בין בעת תפלתו ובין כשעושה איזו מצוה משאר המצוות וכמ"ש בגמ' מההוא דהוה קבדה טובא ואמרו תפילי קא מנחנא, ואל תבז לענין זה כי שכרו גדול מאד.

קודם שהאדם יסדר תפלתו בבית הכנסת מפרשת העקידה ואילך צריך שיקבל עליו מצות ואהבת לרעך כמוך, ויכוין לאהוב כל אחד מבני ישראל כנפשו כי ע"י זה תעלה תפלתו כלולה מכל תפלות ישראל ותוכל

(לג) פיסקא זו הוסיפה הרח"ו ז"ל כאן בגליון. (והרש"ו ז"ל סידרה לאחר הפיסקא שאחריה ד"ה גם ראיתי). (לד) בשער הכוונות העביר לכאן הרש"ו ז"ל את דרושי הציצית והתפילין, וכתב שם הטעם להעברת דרושים אלו לכאן (דברים שהושמטו בשעה"כ הנדפס) וז"ל: אמר שמואל ראיתי כי טוב הוא להעתיק פה אחרי האמור דרושים של הציצית והתפילין השייכים תכף בהכנס האדם בבה"כ ואח"כ מתחיל להתפלל. ואגב אכתוב גם הדרושים של תפילין דרבינו תם וסדר כתיבת התפילין וכוונתם בכתיבה ובתפירה וגם בלבישתם בכל האורך כאשר עניך תחזינה, וזה החלי בעזרת בוראי.

הזכיר לי מעמו של דבר כי הרי בימי הראשונים קבעו בתפלה ומפני המינין שלא יאמרו שאין עוד תורה ח"ו מן השמים אלא עשרת הדברות לכן ביטלו, ומי זה יערב אל לבו לחזק את המינין ולנהוג מה שביטלו רז"ל בגמ'.

ענין מנהג מורי ז"ל בקומו בלילה אף אם היה קודם אור היום היה מסדר כל הברכות של שחר עד פרשת העקידה ואח"כ היה קורא ^{ועוסק} בתורה, ובהאיר היום היה מתעטף בתחלה בציצית ואח"כ היה מניח תפילין, הפך מן המקדימים התפילין אל המלית, ומטעות גמורה היא בידם כמו שית' סודם למטה ב"ה. ואח"כ היה מתחיל תפלתו ואומר מן פרשת העקידה ואילך.

לעלות למעלה ולעשות פרי. ובפרט אהבת החבירים העוסקים בתורה ביחד צריך כל א' וא' לכלול עצמו כאילו הוא אבר א' מן החבירים שלו, ובפרט אם יש לאדם ידיעה והשגה לדעת ולהכיר את חבירו בבחינת הנשמה, ואם יש איזי חבר מהם בצרה צריכין כולם לשתף עצמם בצער או מחמת חולי או מחמת בנים ח"ו ויתפלל עליו וכן בכל תפלותיו וצרכיו ודבריו ישתף את חביריו עמו. ומאד מאד הזהירנו מורי ז"ל בענין אהבת החבירים האלה שלנו של חברתנו.

הייתי נהוג לומר בכל בקר קודם התפלה פרשת המן ועשרת הדברות וכיוצא בזה פרשיות אחרות, ומנעני מורי ז"ל שלא לאומרם, ובפרט בעשרת הדברות

[ענין ברכות השחר]

שיש באותם הפסוקים של יהי כבוד ה' לעולם וכנגד הי"ח אזכרות שיש בשירת הים, ושם ביארנו סודם וע"ש.

ונבאר תחלה דרך כללות ענין שתי הברכות הראשונות שהם יפנה ויטול ידיו, וזה ענינם. דע כי שתי המעשים האלו הם בסוד תיקון עולם העשיה, וזה ענינם. יפנה ויעשה צרכיו, הכוונה בזה הוא דע כי יש באדם העליון שני בחינות שערות, אם שערות הראש ואם שערות דיקנא. והנה שערות הזקן הם תקיפים ודינין קשים מאד, ובהיותם משתלשלים ויורדין למטה נעשה מהם המותרות שהם סוד הקליפות. ואמנם שערות דיקנא דאריך אפין הם רחמים כי הם לבנים ולכן הם כופים את הדינין. אבל בזעיר אפין הם שערות חזקים מאד כי הם שחורים והם דינין תקיפין. והו' המעם כי בנוקבא דזעיר אפין לא יש בה בחינת זקן לפי שדינין שבדיקנא הם חזקים מאד, ואם הנקבה שהיא האחרונה שבכולן הסמוכה אל הקליפות היתה לה זקן היה אל החיצונים אחיזה גדולה בה והיו מתרבים הדינין לאין קץ. והנה מסוף הדיקנא יצא ממותרו בחינת הקליפות, ומקום יציאת המותר הזה הוא נקב האחור העומד בין נצח והוד תרין ירכין בבחינה החיצונה שבהם בסוף אדם דעשיה אשר שם סמוך לו היא מקום הקליפה. והו' סוד יפנה.

אבל שערות הראש אינם כל כך קשים, ולכן הם נמצאים גם בראש הנקבה, ועל כן אין נמשכין מהם מותרות קליפה כמו אותם שבזקן. אמנם יוצאין מהם מותרות דינין

כל הי"ח ברכות שיש מן על נטילת ידיים עד סוף ברכת התורה כולן חייב האדם לסדרם ולברכם בכל יום אעפ"י שלא נתחייב הוא בהם לפי שכולן הם רמזים נפלאים אל אורות עליונים ואין לבטלם, ואפי' אם האדם לא ישן בלילה או אם לא הסיר בגדיו או מצנפתו או סודרו או מנעליו וכיוצא בזה צריך לברכן בכל יום כולן אעפ"י שלא נתחייב בהם לפי שעל מנהגו של עולם נתקנו, חוץ מברכת שעשה לי כל צרכי ביום תשעה באב ויום הכפורים שאז כל העולם יחיפים, וגם חוץ מברכת על נטילת ידיים ומברכת אשר יצר ששתי ברכות אלו אם לא נתחייב בהם אין לו לברך עליהם.

גם בענין הי"ח ברכות הנו' אשר נהגו העולם לסדרם בבית הכנסת וכל העם משיבין אחריהם אמן, ויש מפקפקים ומגמגמים בדבר זה לומר שכיון שענו השומעים אמן אחר האיש הראשון שבירך אותם כבר יצאו כולם ידי חובתם ואסור להם לחזור ולברכם. וראיתי את מורי ז"ל שהוא לא היה מסדרם בבית הכנסת אלא בביתו בקומו ממטתו כפי סדר הנו' בגמרא כנ"ל, אבל כשהיה איזי אדם מברך ומסדר הברכות בבית הכנסת היה עונה אחריהם אמן ואפי' אם היה באמצע הזמירות היה מפסיק לענות אחריהם אמן אף אם היו המברכים רבים.

הי"ח ברכות שיש מן ברכת על נטילת ידיים עד סוף ברכות התורה. הנה הם כדוגמת הי"ח אזכרות

לקוטי אמרים (סימן גיד) יג

וזהו ושמועה טובה מארץ מרחק. בשביל שהוא חושב מארץ, שהוא ארץ, מרחק את עצמו מיצר הרע.

וזהו ושמועה טובה תדשן עצם. על דרך שאמרו רז"ל ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים. כדמיון אדם שהוא שבע מחמת תענוג, כך

הקב"ה מתענג מחמת מעשיהם של ישראל. תדשן עצם, כלומר מדרשן ומענג את עצמיות של (היכל) [הכל], והוא הקב"ה. וזהו פי' נעריצך, פי' לשון חזק, כביכול אנו מחזיקים אותו ית'.

הפסוק 1234567

ד

אוצר החכמה

האומר איני עובר לפני התיבה בצבועין אף בלבנים לא יעבור. [כי למה

נפלה מחשבה זרה לאדם]. ויבואר על פי מה שכתוב וכל אשה יודעת

איש למשכב זכר הרוגו. כי גם בנו נמצא נשי מדין. כי הנה התורה היא תמידית בכל דור ודור, וגם היום יש נשי מדין גם כן. כי נשי לשון שכחה, מדין לשון דין. כי כאשר מתחיל האדם להתפלל, מיד כשאומר אדני שפתי תפתח השכינה מתלבשת בו ומדברת הדיבורים. וכשיהיה לו האמונה שהשכינה מדברת אלו הדיבורים, בודאי תפול עליו אימה ויראה, וגם הקב"ה כביכול מצמצם את עצמו ושורה אצלו כמ"ש מציץ מן החרכים, מהאותיות שהם היכלות [נ"א: והאותיות הם היכלות], והוא הולך מהיכל להיכל, ובכל היכל דנין אותו אם הוא ראוי ליכנס. ואם היה האדם משים אל לבו שדנין אותו בעת שנפלה לה מחשבה זרה, בודאי היה מתפלל בכוונה, רק שהוא שוכח שדנין אותו.

זהקליפות נקראין נוקבא, שהיא מצפה לקבל חיות מהאדם בעשותו עבירה ח"ו, כמו אשה שהיא מקבלת. והקדושה נקראת גם כן אשה יראת ה', שהיא מקבלת תענוג בעשיית אדם מצוה א'. אך

מקבילות ומראה מקומות

שמועה טובה תדשן עצם – משלי טו, ל. ישראל מפרנסין כו' – זח"ג ז, ב. נעריצך – סידור, נוסח הקדושה. נעריצך .. לשון תחזק – ראה תהלים פט, ת.

ד

אור"ת סי' תו. אוה"א יט, א. מיד כשאומר .. ושורה אצלו: לקו"י ב, ב, (סי' מד). שמועה טובה סב, א. האומר איני עובר כו' – מגילה כד, ב. וכל אשה יודעת גו' – מטות לא, יז. נשי לשון שכחה – ע"פ מקץ מא, נא. מדין לשון דין – ראה זח"ב סח, א ובאוה"ח שם. אד' שפתי תפתח – ריש העמידה (תהלים נא, יז). מציץ מן החרכים – שה"ש ב, ט. ובכל היכל דנין אותו – זח"ב רמה, ב. נוקבא .. לקבל – תקו"ז תנ"ה פט, א. אשה יראת ה' – משלי לא, ל.

לקנטי אמרים (סימן דה)

דבקדושה יש גם בן זכר, כי הקב"ה שופע שפע בהאדם כדי שיעשה המצוה. אבל הקליפה היא רק מקבלת. וזהו כ"ל אשה, מי שהוא רק אשה, יודעת איש, שמחברת את עצמה לקדושה, והקליפה היא המביאה המחשבה זרה.

ובשנופל לו המחשבה זרה ראוי הוא להוריק פניו מחמת בושה, שהשכינה כנגדו, ואלו היה עומד לפני מלך בשר ודם היה מדבר בבושה ולדבר כענין, והקב"ה מביט אל המחשבה והוא אינו חושב כענין. ובזה מעלה את המחשבה זרה. ומחשבה זרה באה מכח העבירה שעשה ביום, באה לו זה בתפילתו להזכיר אותו להעלות אותה להקב"ה. וזהו העבירה לפני הציץ, לפני הבטת (של) הש"י, לשון מציץ מן החרכים. וזהו סימן לעבירה הדרוקן. אם עשה ביום העבירה, נתגלה בשעת תפילתו מחשבה זרה כדי שיבוש ויכלם, ומעלה את העבירה ואת ההרהור שהרהר דבר שטות.

וזקו האומר אינו עובר לפני התיבה, שאינו רוצה להתפלל, שהמתפלל נקרא עובר לפני התיבה שהוא עולה ומעלה עמו את הדיבור, בצבועים, פי' מחמת המחשבה זרה הנקרא צבועים, מפני שהוא מהמדות שנפלו בשכירה. והמדות נקרא צבועים שהם גוונים כידוע. אף, השכירה נקרא [נ"א: העבירות נקראים] אף, שהוא אף של הקב"ה, בלבנים, בבהירות הש"י, לא יהא עליו עבירה (אינו מובן קצת) [נ"א: לא יעבור, לא יהיה עליו לעבירה].¹

הא

העושה תפלתו עגולה סכנה ואינה מצוה. תפלתו, פי' התדבקותו בהקב"ה, עגולה, פי' פעמים שהוא דבוק בהקב"ה ופעמים אינו,

מקבילות ומראה מקומות

זכר .. שופע – ראה זח"א רלב, א. זח"ב ד, ב. שם רמד, א. ראוי הוא להוריק – ע"פ יבמות ס, ב. העבירה לפני הציץ – שם. סימן לעבירה הדרוקן – שם. שבת לג, א. והמדות נק' צבועים כו' – תקו"ז י, ב. שם תנ"י צא רע"א. וראה שם א, א (בנ"א). ותקו"ח קיז, ג.

הא

או"ת סי' תו. אוה"א יט, ב. [ראה לקמן סי' קצב].
העושה תפלתו עגולה כו' – מגילה כד, ב. תפלתו פי' התדבקותו – ראה ת"א ופרש"י ויצא ל, ח. תקו"ז תמ"ז פד, ב.

לקוטי אמרים (סימן קמד-קמו)

קמב

המחשבה [ושורה] במוח מדת חכמה וכינה, עולם גדול כזה ראוי (לבייש)
[ליבוש] מפניו.

קמה

לא יתפלל על שחסר לגופו, רק יחשוב שהוא חלק אלוה ממעל, ועל
שחסר לאותו חלק על זה הוא מתפלל. ואם הוא מתפלל כך, אף על
פי שלא נעשית בקשתו בעולם העשיה, מכל מקום לאותו החלק נעשה
בקשתו בעולמות עליונים. וזהו [פי'] אל תבקש גדולה לעצמך, ק"ש כי זה הוא
פניה. וזהו נקרא מתפלל לשמה, פי' לשם הדיבור. [פי'] שהדיבור מתאווה
ומשתוקק להיות דבוק במחשבה. וכשמדבר באהבה ויראה, הקול והדיבור
משתעשעים זה עם זה. והחכמה משגחת על זה ומתענגת כאב שמתענג
מבנו. שהמחשבה משתוקקת לבוא בקול כדי שיבא בדיבור.

קמו

- יחשוב שעולם הדיבור מדבר בו וזולתו אי אפשר לדבר, כמ"ש אדני
שפתי תפתח, [פי' השכינה]. וגם כן מחשבתו אי אפשר להיות כי
אם על ידי עולם המחשבה. והוא [אינו רק] כשופר, כי מה שתוקעין בתוכו
אותו הקול הוא מוציא, ואם יפרוש ממנו התוקע אז לא יצא הקול [נ"א: אזי
לא יוציא קול כלום]. כך בהעדר ח"ו ית' ממנו אינו יכול לדבר ולחשוב.

מקבילות ומראה מקומות

קמה

אוה"א א סע"א. לקו"א לב, א.

חלק אלוה ממעל - ע"פ איוב לא, ב. אל תבקש גדולה לעצמך - אבות ו, ה.

קמו

אוה"א א, ב. לקו"א לב, ב.

אד' שפתי תפתח וגו' - תהלים נא, יז. פי' השכינה - תקו"ז ב סע"ב. זח"ג רכת, א.

ק"ט) במקבילות נוסף כאן: ואל תחמוד כבוד, שלא תתאוה שלא יהא חסר להחלק כדי שיעשה
רצונך, כי זה פניה כנודע.